

Výklad Otčenáše

Otčenáš je základní a zdrojovou modlitbou všech křesťanů – jedinou, která pochází od samotného Ježíše a proto se ji dodnes s nejvyšší úctou modlí všichni Křesťané. Jestliže k tisícům jejích již podaných výkladů nyní připojuji nástin jednoho dalšího, není to proto, že bych neuznával za velmi inspirující a významné žádné další. A také si nenárokuji pro svůj výklad žádnou originalitu – bylo by spíše s podivem, kdyby na to nebo něco podobného nebyl již někdo připadl.

Velmi často se ve výkladech Otčenáše poukazuje na jeho jakousi dvoučlennost, kde prosby první poloviny se týkají především Boha a jeho království, zatímco v druhé polovině se zdá jít spíše o pozemské věci. I já se tohoto dělení přidržím, avšak poněkud jinak.

Každý, kdo se byť jednou tuto modlitbu modlil z hloubi duše, nemohl být nezasážen zvláštním rytmem, kterým tato modlitba žije. Je to série proseb, které jsou na jedné straně velmi obecné, avšak také činí dojem velké osobní účasti a angažovanosti a to především tím, že každá z proseb obsahuje odkaz, jímž se k někomu vztahuje, někomu připisuje, přivlastňuje. A právě tyto osobní odkazy se v polovině modlitby mění: zatímco v první půli zaznívá slůvko “tvé”, v druhé je to převážně “náš”. Základní rytmus modlitby zůstává, mění se však jakoby její tónorod.¹

Už tato dvě zájmena vyjadřují to základní, oč v *každé* modlitbě jde. O vztah Já k jednomu velikému a (ne)známému Ty – to je základ každé skutečně prožívané osobní modlitby. A tady se hned možná někdo zarazí a řekne: Inu dobrá, ale proč tedy ne skutečně “já”; proč ne “můj”, ale “náš”?

Zkusme tedy udělat malý experiment. Zkusme do modlitby všude tam, kde je “náš” dosadit “můj” a posuďme, co vzejde:

*Otče můj,
jenž jsi na nebesích.
Posvět se Jméno tvé,
...
Chléb můj ... dej mi dnes
a odpusť mi mé viny,
jako i já odpouštím mým viníkům.
A neuváděj mne v pokušení,
ale zbav mne od zlého.*

Taková modlitba je možná a není na ní nic rouhavého! Přesto cítíme, že nemá sílu originálu. Postrádá onu hymnickou a všeobjímající šíři Otčenáše skutečného. Je to jaksi příliš zúžené do osobních poměrů. Jakoby si modlící vůbec nebyl jist, zdali za to a o to může prosit nejen sám, ale i ve jménu svých bratrů; jakoby tápavě a bolestně zkoušel najít v temnotách cestu k Bohu ztrácejícímu se v dálavách a jen úzkým paprskem milosti se dotýkajícímu komůrky srdce, v němž modlitebník, pln

1 Pokud v někom vzkličily na tomto místě nebo již dříve pochybnosti, zda nejsou tyto úvahy vázány pouze na nám všem známou českou podobu Otčenáše a jsou tudíž vůči původnímu (řeckému) textu irelevantní, mohu ho ujistit, že jednak: Veškeré odedávna užívané překlady Otčenáše do evropských jazyků jsou velmi přesné a doslovné – neboť v době, kdy vznikaly se jinak ani nepřekládalo - většinou slovo od slova (výjimku tvoří jeden výraz, o němž se zmíním níže); jednak i řecký text má tutéž dynamiku, určenou zájmeny na konci proseb, jediný rozdíl oproti češtině je, že v druhé polovině jsou dvouslabičná, což jen podtrhuje rozdílnost v rytmu mezi oběma částmi.

úzkosti z hrozného nepřátelského světa se takto modlí k Bohu. Je to modlitba příslušná Komenského Poutníku nebo Truchlivému, Antoine Arnaudovi, nebo Terezii z Ávily.

Jistě, je zde možno poukázat i na to, že Ježíš odkázal tuto modlitbu společenství svých žáků, svěřil ji všem naráz, nešeptal jim ji do ucha jako esoterní zasvěcení. Patřila všem dohromady a byla znakem jejich společenství. Přesto soudím, že tyto ohledy jsou spíše sekundární. Výraz modlitby je dán existenciálně, ne jen čistě sémanticky: Člověk předstupující před Boha se slovy "Otče náš" před něj předstupuje jednak jako plně vědomý a zodpovědný jedinec, zároveň si však je vědom ohromné šírokosti svého vztahu k Bohu, do něhož vstupují mnozí a mnohé, ba lépe řečeno všichni a všechno. "Myriády bratří", jak by řekl Otakar Březina, se nám řadí po bok, když vyslovíme tuto invokaci. A co je tedy dle této modlitby naše, co k nám patří? Je to především chléb, tedy to, čím se živíme. Hle, to označuje Ježíšova modlitba jako *naše* a staré rabínské podání, že naše obživa je něco předem Bohem pro nás připraveného, co se s sebou neseme a na svět a co nám tudíž nemůže nikdo vzít; jestliže prosíme Boha o chléb, je to podle tohoto podání podobné, jako bychom prosili tatínka o klíče od spižírny, kde je pro nás připraven, jen je z praktických důvodů odložen stranou.

Chléb tedy patří k našemu živobytí, k našemu lidskému údělu, co dále? Mnohem vážnější věc, nebo přinejmenším stejně vážná: Dále už nám ve světě patří jen *viny* - přesněji řečeno *ofeilémata*, tedy to, co jsme někomu povinni, *dluhy*, jak výstižněji překládá latina i staroslověnština; jsme tedy druhým povinni. A také *viníci/dlužníci*, kteří jsou povinni/dlužni nám. Tedy žijeme ve světě vztahů, což je velmi důležité, jak vidíme - i před Bohem. Vnímáme-li naši souvztažnost s druhými lidmi jako *dluh a dluhy*, může být snazší dospět k jejich harmonizaci pomocí *odpuštění* (proto by bylo možná dobré uvažovat o znovuzavedení tohoto slova do námi užívané formy Otčenáše). Jistěže pravda, že jsme i vinni a máme své viníky; všichni vystupujeme občas v roli pachatelů a občas v roli oběti, bohužel. Na příkladu těchto slůvek vidíme, jak velice záleží na správném překladu: Prohlásíme-li totiž, že to hlavní, co na světě kromě chleba nám patří, jsou naše *viny*, otevírá to dveře tvrdě reformační teologii dědičného hříchu; avšak přijímat takové chápání za své při výkladu Otčenáše by bylo zavádějící, neboť by povolila pružinu svazující dluhy a dlužníky: *Vina* je totiž něco metafyzického, *viny* a hříchy může odpustit skutečně jen Bůh; člověk jen zástupně na místě božím a v božím jménu.

To třetí, nebo spíše první, co patří k lidskému údělu, už známe: Všeobjímající hlubina Boží, z níž pocházíme - je naším *Otcem*, jenž toto vše pro nás na světě takto krásně zařídil. Můžeme to číst také jinak: Kromě nejrůzněji překřížených a spletitých vztahů ve světě, je zde pro nás, jednoho každého, ještě jeden vztah, vztah mocný a výsostný, který je předpokladem všech vztahů dalších; nejsme-li si ho vědomi, pak pro stromy nevidíme les.

Obraťme nyní oči do sféry zcela jiné, do sféry onoho "tvé". Tam by měly být skutečnosti, jež jsou jinak mimo náš dosah. A vskutku jsou: mluvíme-li třeba o království, pak máme na mysli něco univerzálního, co sjednocuje lidi ve veliké oblasti – zde je jí celý svět, a dosažení takové univerzality je mimo lidské síly, byť by byl i jedincem náhodně na čas postaveným do čela nějaké světové říše. Dále se mluví o nebi a zemi a také o *jméně*. To nám ovšem připadá poněkud individuální, ale není tomu tak. Přisuzujeme-li Bohu, a do oněch nadoblačných sfér odsouváme *jméno*, znamená to, že je pro nás nedosažitelný ontologický řád bytí, oblast, kde jsou věci tím, čím skutečně být nutně mají, a nejen nějak nahodile, kontingentně jsou.

A ještě jeden oříšek pro nás tato oblast skrývá: Boží vůli. To je sice fenomén velmi silně nábožensky zakoušený v mnoha náboženstvích a proto také (leckdy i správně) intuitivně chápaný, ale přesto ne

bez problému. Vždyť i člověk má vůli! Jak je to tedy s vůlí jeho a vůlí božskou? Jsou totožné? Jsou v protikladu? Musí být jedna odvržena a ta druhá přijata? To jsou těžké a citově velmi jitrivé otázky a není na ně jednoznačná odpověď. Odpovědi se snad můžeme jenom přiblížit, když se zahloubáme nad mysteriem lásky, poněvadž to má s naší otázkou mnoho společného. Láska je také velmi nejednoznačná: Chce druhého mít, ale zase mu přát svobodu; chce se jím těšit a být laskána, ale na druhé straně rozdávat, nebo se dokonce obětovat... Tak i zde jde snad o jakýsi společný zápas, ruku v ruce, kdy samozřejmě nejde o vítězství, ale o něco mnohem vyššího, o spojení, o harmonii - *mysterium conjunctionis*...

A je to z Otčenáše všechno? Není. Ještě jsou tam dvě prosby, které, ač mají podobný rytmus a spád, jsou radikálně jiné. Vlastně jsou prosbou jedinou, neboť to, co se do češtiny překládá jako "pokušení", znamená v řečtině spíše "ohrožení" a tak jedna stránka modlitby prosí o ochranu před potenciálním a druhá před aktuálním zlem. Zde nemáme "naš", ale "nás" Nejde tedy o něco, co ze sebe vydáváme, ať v dobrém nebo špatném, ani nejde o projev božího pléromatu, ale něco, co *nás* zasahuje, jakoby bez naší vůle. To je ne zemi to nejtěžší. Je to ona kabalistická *sitra achara*, "druhá strana", to co je pozemské a přesto není "naše", není v našem vlivu, naopak uplatňuje svou moc na nás. To je důležité, protože jako opravdu zlé můžeme vnímat jen to, co nekoření ani žádným vzdáleným způsobem nesouvisí s naší vlastní vůlí, je to zásah zvenčí. A obráceně: cokoli přichází zvenčí a kříží naše plány, *protiví se nám*, můžeme vnímat a také často vnímáme jako zlé.

Když ovšem něco takového napíšeme, otevírá se tím pole pro ono velké drama teodiceje se všemi jeho možnými nuancemi a problém zla skutečně závažným problémem je. Možná však především tím, že v něm problém vidíme. Jistě, je velikým problémem, jak žít ve světě a nebýt přitom zasažen zlem, anebo – na druhé straně – se ho žádným způsobem neúčastnit – tedy vystoupit z oné sítě pachatelů a obětí. Ale TOHLE modlitba páně neřeší! Ano, nemáme se zapojovat do sítě zla; vše, co by nás v ní jen drápkem mohlo držet, máme odvrhnout, odpustit. A jak se pak vypořádat se zlým, které na *nás* přikvačí odněkud, nevíme ani pořádně odkud? Jak potom žít v takovém světě? – Nijak. Modlitba Páně nemá žádný dovětek typu "abys dlouho živ byl a dobře se ti žilo na světě". Boha máme prosit, aby nás od zlého osvobodil; může-li to být, tedy i v tomto světě, avšak ten není naším jediným domovem. Není-li to možné zde, tedy nás Otec jistě může přenést TAM – a o to prosíme.

Máme tedy v Otčenáši tři prosby, jejichž tématem jsme my sami a náš svět a naše vztahy, tři, které směřují mimo náš momentální zakoušený svět do světa, který můžeme nazvat svým jenom v příslibu, jako vše, co je boží a pak jednu prosbu temnou, prosbu o uchránění před mocí a mocnostmi světa. Je v modlitbě na konci. Možná proto, aby jí modlitba nekončila a nevyznívala tak tísnivě, již v pradávných dobách připojovali křesťané tzv. *doxologii*, která je velmi podobná prvním třem prosbám směřujícím do "božské" oblasti: *...neboť tvé jest království i moc i sláva!*

v Praze 23.4.2010